

ОТКРИВАНЕ НА ОТКРИТИЯТА

Из опита на Кирило-Методиевския вестник „За буквите —
О писменехъ“ в областта на научната публицистика по теми от
славистиката и българистиката

Илия ПЕХЛИВАНОВ (София)

*Когато се запалва нов светилник, той не се
слага под крина, а се вдига нависоко — да
бъде виждан надалече.*

**Откровение на търновски книжовник, при-
помнено по време на симпозиума**

На духовна трапеза като настоящата има повод да се обсъди вкратце и възможността научните постижения да бъдат превеждани на общоразбираем език и разпространявани нашироко чрез всякакви средства, а не да остават между кориците на малкотиражни научни издания и предадени по начин, понятен единствено на тесните специалисти. Това е изначално присъщо на българската книжовност, понеже тя от самата си поява върху духовната карта на Европа е била предназначена за приобщаване към Христовата вяра на различни слоеве от народа — от висшите сановници до простолюдиецо.

Горното особено предназначение на старобългарската литература напълно естествено и закономерно доведе до появата на българския Кирило-Методиевски вестник, който засега си остава единствен по рода си образец за научна публицистика.

През 1974 г. в навечерието на Деня на българската просвета и славянската писменост — 24 май, седмичникът за политика и култура „Антени“ с главен редактор Веселин Йосифов и негов пръв заместник Петко Тотев отпечата под заглавие „Мисията на старобългарската литература и култура“ статията на акад. Дмитрий Лихачов, онасловена „Размисли за националното своеобразие и европейското значение на старобългарската литература“. Тя се бе появила първоначално в сп. „Литературна мисъл“, като произведе силно впечатление с обобщенията върху основ-

ния български влог в европейската култура. Раждането на литература на такова високо равнище още през IX—X век, без никакъв ученически период, която предава на свършен език най-сложните постижения на античната мисъл, бе определено като ЧУДО; тя поражда със своето бързо формиране и дълбочината на общочовешките проблеми, вградени в нейното съдържание, и сложността на изразяваните от нея идеи. А това чудо се обяснява с възможността на българския народ да възприеме всичко това, чиято способност е култивирана благодарение на обстоятелството, че България отдавна е била територия на велики култури и има за съседи най-просветените народи на тогавашна Европа.

В близките месеци и години спонтанно се състави съдружие между водещи учени-слависти и българисти и публицистите, което подготви читателите на високотиражното издание (с еднократен седмичен тираж — близо 200 000 екземпляра) за приобщаване към нови открития и нови научни постановки в попрището на хуманитаристиката.

Наближаваше тринадесетвековният рожден ден на Аспарухова или Дунавска България.

В началото на 1978 г. „Антени“ постави начало на рубриката „Българистика и българисти“, която бе списвана в продължение на цяло десетилетие. Основни нейни публикации (по препоръката на акад. Лихачов) бяха издадени в два сборника под същото название за Първия и Втория международен конгрес по българистика. Появи се книгата „Симетрия на времето. Срещи и разговори с акад. Дмитрий Лихачов“ на Калина Канева, в която бяха представени водещи български учени. Чрез „Антени“ се появиха и „Писма за доброто и прекрасното“ на Дмитрий Лихачов, които понастоящем претърпяха издания на десетина езика не само в Европа. Превръщането на рубриката в книга бе отбелязано в обзор на сп. „Иностранная литература“.

През май 1979 г. Съюзът на българските журналисти въз основа на рубриката „Българистика и българисти“ издаде началния брой на Кирило-Методиевския вестник. Това съвпадна с полета на първия български космонавт Георги Иванов. На борда на космическия кораб „Съюз-33“ имаше препис от творбата на Черноризец Храбър „За буквите“ — като продължение на „Изповедание на правата вяра“, диктувано от св. Кирил на негови най-близки ученици преди кончината му в Рим, когато папа Адриан II благославя славянските книги и позволява да се води богослужение на един простонароден език. Това бе най-новият препис на Храбровия трактат — дело на художника Евгений Босяцки, посветил много години на усилията си да възвърне към нов живот древните кирилски и глаголически писмена. По такъв начин Сказанието на преславския черноризец стана название на новото издание.

Спонтанно бе съставен международен редакционен комитет. В него бяха вписани първите носители на новоучредената Кирило-Методиевска

награда акад. Дмитрий Лихачов и проф. Роже Бернар, българските учени — Петър Динев, Иван Дуйчев, Куйо Куев, Боню Ст. Ангелов, Александър Милев, Асен Василиев — общопризнати кирило-методиевисти. С особена радост те се заеха да помагат на журналистите, като предоставяха всякакви материали — книги, извадки от класически творби на старобългарски писатели, илюстрации на стенописи, икони и други изображения, подобни издания от миналото и прочие.

Разрешението на Секретариата на ЦК на БКП, взето на 14 февруари 1979 г., с което Съюзът на журналистите се задължаваше да издаде юбилеен брой с цел да се отговори на зачестилите напоследък изопачавания и груби фалшификации относно основния български принос в културата на Европа, бе тихомълком нарушено и доразвито.

За едно десетилетие бяха издадени общо 17 отделни броя на Кирило-Методиевския вестник с непостоянна периодичност, съобразена с върхови културни събития и годишнини, като тиражът на отделен брой варираше между 50 000 и 100 000 бройки, разпространяван по всякакви начини, включително чрез абонамент и продажба с помощта на тогавашното предприятие „Разпространение на печата“.

Полски и руски учени потърсиха мнение как и те също биха могли да издават подобно издание. Такива обаче не се появиха.

Един от първите ни съмишленици и съидейници бе проф. Рикардо Пикио. Като студент при проф. Роже Бернар в Париж на младини той бе работил за италианския вестник „Аванти“. Без бавене ни даде конкретни препоръки за списване на вестника и сам се включи със свои публикации в него. Първата от тях бе посветена на Търновската книжовна школа. Работил цяло десетилетие в Йейлския университет на САЩ, един от водещите съвременни слависти и българисти предложи публицистична статия, озаглавена „Люлка на славяните. Българското участие в общото обновление на европейската култура през XIV век“. В нея бе подчертана ролята на Търново като „ръководещ център в предхуманистичната Европа“ с настояване постиженията на Търновската книжовна школа и нейните ключови аспекти на важно културно явление да бъдат внимателно изследвани в бъдеще в един обширен контекст. „Когато внимателно проучваме произведенията на Патриарх Евтимий и ги сравним с другите средновековни славянски писатели, тогава духовната мощ и необикновената литературна експресия на неговото творчество ще изпъкнат като водеща характеристика на цялата литературна общност на православното славянство — се казваше в тази статия. — Сравнителните проучвания навярно ще разкрият наличието и на стилистичен синтез между славянската, гръцката, а може би и латинската реторична традиция.“

Програмните напътствия към следващи изследователи на Търновската школа с убеждението, че инициативата за координиране на международно научно сътрудничество очевидно се пада на изтъкнати български

колеги, вече направили много в това отношение, бе скрепено със собственоръчен автограф на чист български език:

„Духовната традиция на средновековна България е съставна част на общото съкровище на европейската култура. Дано в бъдещите години тя стане предмет на още по-напрегнати международни изследвания в духа на дружеско сътрудничество с българските специалисти. Ню Хейвън, 30.III.1980 г. Рикардо Пикио.“

В последвали лични срещи с именития учен славист в София, особено в дните, когато нему бе връчена официално в Държавния съвет на НРБ Международната Кирило-Методиевска награда, узнахме понятието „откриване на откритията“. То е повече характерно за американската действителност, и по-малко за европейската. Означава превод на научните достижения с цел да станат те достъпни за специалисти от други области на знанието и на по-широк кръг от културната общественост. В Щатите на това се посвещават много дейци, като стават посредници между науката и любознателната публика. И това се поощрява финансово всячески. То ражда единствени по рода си съчетания между учени, писатели и публицисти, какъвто например е астрофизикът Карл Сейгън, носител на наградата „Пулицър“ за неговия роман „Контакт“, обсъждащ търсенето на извънземен разум. Към тях могат да се причислят и писателите фантасти като Артър Кларк, Рей Бредбъри и други. Създадена е традиция в тази насока, каквато за съжаление сред европейците е по-слабо изявена.

Идва ред да припомним и разсъжденията на акад. Дмитрий Лихачов относно научната публицистика. Той казваше, че един учен при приключване на своята кариера на преклонна възраст е длъжен да изкове публицистични термини (но не повече от два-три), чрез които да изрази основното от изводите на своите дългогодишни търсения.

Българолюбецът, дългогодишен изследовател и на Търновската школа, предупреждаваше за непозволеното смесване на науката и журналистиката: ако един журналист се потруди да схване научни постановки и намери начини да ги „преведе“ на общоразбираем човешки език, това е полезно за обществото и следва да се поощрява всячески; заеме ли се обаче един учен, особено в по-младата си възраст, да представя прибързано по журналистически свои изводи и резултати от единични проучвания, това всъщност означава опит да бъде изправена една пирамида на върха ѝ и може да нанася всякакви вреди. Горното впрочем наблюдаваме нерядко — цели издания вършеха години наред това без угризение и така опорочиха иначе нормалното понятие „научна популяризация“.

Академик Лихачов ни завеща скъпоценни ключови понятия като характеристика на българския принос в културата на Европа. На първо място представянето на България като Държава на духа (той настояваше

това понятие да се употребява без кавички, с главна буква, което не се спазва. Така тръгна още от официалното съобщение на БТА при разпространяването на неговото слово при връчване на Международната Кирило-Методиевска награда в Държавния съвет на НРБ). Негово е също понятието „Екология на културата“ като наложително разширяване на понятието „екология“, което не следва да се възприема единствено като грижа за опазване чистотата на природата. Третото е изречено само пред магнетофона на Калина Канева, член на редакционния комитет на Кирило-Методиевския вестник, и то не другаде, а сред руините на Царевец, под черквата „Възнесение Господне“, при вида на отсрещната Евтимиева Света гора, в момент на откровение. Тогава той разсъждава така: „Има първо южнославянско влияние в Русия през X век; има второ южнославянско влияние през XIV—XV век. В наши дни можем да говорим и за трето южнославянско влияние в Русия — има достатъчно белези за това...“ (Излъчено е в предаване по Българското национално радио и е предадено на съхранение в Златния фонд).

Не искам да пропусна уточнението, че тези откровения бяха подбудени тъкмо от българския Кирило-Методиевски вестник по повод 13-ия вековен рожден ден на България и пресякоха гласно и негласно изразяваните възражения относно основанията ни да празнуваме нашироко това събитие, понеже, видите ли, седем века България не е съществувала като самостоятелна държава.

Повтори горното и проф. Андрей Робинсон, директорът на Института за световна литература при Академията на науките на СССР в Москва. Когато поставих върху бюрото му новоизлезлия брой 2 на вестника „За буквите“ и над него тутакси се скупчиха сътрудници на института да го разгледат, аз подчертах съчетанието върху първата страница между изображение на един православен светец от X век (Климент Охридски в стенопис от 1806 г. на охридска черква) и изявление на държавен глава от XX век съседно с него. Тогава проф. Робинсон възкликна, обръщайки се към своите ученици и колеги: „Аз нали ви казвам — има вече и трето южнославянско влияние!...“ Казано бе не къде да е: под сводовете на Института за световна литература.

Ленинградският учен проф. Александър Панченко в интервю за изданието подчерта въвеждането на старината в обращение на съвременната култура като реална ситуация, наблюдавана в България. А зазвучаването на Кукузелевите песнопения извън страниците на средновековните ръкописи той нарече знамение. Още не бяха открили Климентовите трипесници за Рождество Христово от Георги Попов и не бе ги възстановил с хора на катедралния храм „Света Неделя“ неговият брат свещ. Кирил Попов. Издадени на компактдиск, те предизвикаха откровения от руски учени ново поколение, които вече са се отказали да търсят преки връзки между руските и гръцките свещени книги, признавайки историческата

заслуга на българската литература като посредница заедно с дейността на многобройните наши духовници, които пренасят традицията в Киевска Рус, а столетия по-късно достигат и до най-високите постове в руската църковна иерархия.

Не веднъж или дважд съчетанието между слово и песнопение бе показано пред разнообразна публика с участието на камерния състав „Иван Кукузел“ с ръководител Тая Христова. Подобен концерт имаше и в завода за хартия на град Мизия, и в печатница „Балкан“ при отпечатването на поредния брой на Кирило-Методиевския вестник, и като зареждане с духовност преди официалното тържество в ЮНЕСКО за 800-годишнината от рождението на първия български композитор, и чрез пътуващия български манастир в Германия с 240 български икони в навечерието на хилядолетието от Рождество Христово — по баварските бенедиктински манастири, и в залата „Шпандау“ на столицата Берлин също.

По напълно разбираеми причини — както се казва напоследък, с оглед преминаването ни в условията на пазарно стопанство — и Кирило-Методиевският вестник в продължение на 10 години не излизаше.

Отговорност за неговото появяване понастоящем Висшето училище по библиотекознание и информационни технологии и лично неговият ректор проф. д-р ик.н. Стоян Денчев, който стана и председател на редакционния комитет на изданието, със съдействието на мощни спомоществатели и субсидии на Министерството на културата.

Образите на Славянските първоучители и техните ученици от далечното минало до днес вече присъстват и в Мрежата „Интернет“.